

РІВЕНЬ СМЕРТНОСТІ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ ФАКТОР ДЕМОГРАФІЧНОЇ КРИЗИ В УКРАЇНІ

Головня Нікіта Юрійович, Грищук Сергій Миколайович
Житомирський медичний інститут Житомирської обласної ради

MORTALITY RATE AS A DETERMINING FACTOR OF THE DEMOGRAPHIC CRISIS IN UKRAINE

Nikita Holovnia, Serhii Hryshchuk
Zhytomyr Medical Institute of Zhytomyr Regional Council

Анотація. Стаття присвячена дослідженню впливу рівня смертності населення України на демографічну ситуацію. Визначено структуру причин загальної смертності, регіональні особливості та динаміку показника в Україні протягом 2019-2024 рр. На основі аналізу даних встановлено, що демографічна ситуація має несприятливу тенденцію, що пов'язано з високим рівнем смертності та низькою народжуваністю.

Ключові слова: демографічна ситуація, причини смертності, тривалість життя.

Актуальність проблеми. На сьогодні демографічна ситуація в Україні досягла піку кризи, що обумовлено низьким рівнем народжуваності, високим рівнем смертності, посиленою міграцією населення, зниженням його чисельності та вкрай низькою очікуваною тривалістю життя. Водночас, за результатами причини низької тривалості життя серед українців з'ясовано, що показник середньої тривалості життя залежить виключно від рівня смертності та є основним фактором, що може сприяти її підвищенню [2; с.74].

Мета дослідження. Проаналізувати рівень та структуру причин смертності, визначити її вплив на тривалість життя населення України.

Матеріали та методи. Застосовано бібліосемантичний метод, статистичний метод, метод порівняння й метод системного аналізу та логічного узагальнення.

Результати та їх обговорення. Статистичні дані аналізувались у динаміці декількох років, однак у зв'язку із запровадженням в Україні військового стану Державною службою статистики України призупинено публічний доступ до статистичних даних, а тому показники за 2023-2024 рр. розглянуті на основі публікацій в інтернет ресурсах [1].

Показники смертності у нашій державі щорічно зростають. За результатами аналізу даних, наведених на рис. 1, визначено, що у 2020 р. кількість випадків збільшилась на 35 721 тис. порівняно з 2019р., а у 2021 р. кількість померлих зросла на 97 428 тис. на противагу даним за 2020 р. Загалом число випадків смерті серед населення України з 2019 р. до 2021 р. зросла на 133 149 тис. випадків.

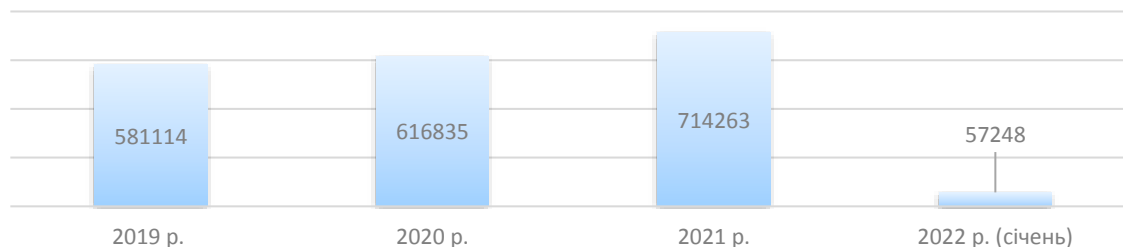

Рис.1. Кількість випадків смерті в Україні (2019-2022 рр.)

**створено автором на основі даних статистичного щорічника ДСС України*

У звіті про державну реєстрацію актів цивільного стану Міністерства юстиції у 2023 р. зазначено, що кількість померлих досягла показника у 496 240 тис. випадків. За перше півріччя 2024 р. в Україні зафіксовано 250 972 смертей, тобто на одного новонародженого припадає троє померлих. У другому півріччі динаміка показників стала трохи кращою, число зареєстрованих смертей скоротилося на 2,7% – до 244 118 тис. випадків [4].

Загалом у 2024 р. показник смертність в Україні становив 495 090 тис. випадків, що на 0,2% менше, ніж у попередньому році, однак цей показник утричі перевищує народжуваність у 2024 р.[3].

За результатами аналізу регіональних особливостей відношення кількості зареєстрованих померлих до кількості народжених за областями України, визначено, що найгірший стан ситуації є у Херсонській та Донецькій областях, де встановлено зростання показника у 11 та відповідно 8,5 разів. Суттєво гірший за середній показник зареєстровано у Запорізькій та Сумській – у 4,7, Харківській – 4,5 та Чернігівській областях – 4,4 раза.

За даними Міністерства юстиції, відносно сприятливою є ситуація у Рівненській області - показник підвищився у 1,6 раза, Закарпатській та Волинській областях – 1,7 раза, м. Києві – 1,8 раза, Чернівецькій – 1,9 та Львівській областях – у два рази [3].

Надалі проаналізовано структуру причин смертності населення України та визначено у кожному із досліджених років три рейтингові місця захворювань (причин, станів), які переважали (табл. 1).

Таблиця 1

Структура причин смертності населення України (2019-2022 рр.)

Рік	Класи захворювань (стани, причини), що переважають у структурі причин смертності					
	I місце		II місце		III місце	
2019	Хвороби системи кровообігу		Новоутворення		Зовнішні причини смерті	
	389 348 тис. випадків	67,0%	78 223 тис. випадків	13,5%	30 009 тис. випадків	5,2%
2020	Хвороби системи кровообігу		Новоутворення		Зовнішні причини смерті	
	408 163 тис. випадків	66,2%	77 880 тис. випадків	12,6%	28 635 тис. випадків	4,6%
2021	Хвороби системи кровообігу		COVID-19		Новоутворення	
	429 291 тис. випадків	60,1%	87 567 тис. випадків	12,2%	74 385 тис. випадків	10,4%

2022 (січень)	Хвороби системи кровообігу		Новоутворення		COVID-19	
	36 724 тис. випадків	64,1%	5 777 тис. випадків	10,0%	4 413 тис. випадків	7,7%

**створено автором на основі даних ДСС України*

**Зовнішні причини смерті – це транспортні нещасні випадки, випадкове утоплення, нещасні випадки, спричинені дією диму, вогню та полум'я, випадкове отруєння, спричинене отруйними речовинами (крім алкоголю), навмисне самоушкодження тощо.*

Таким чином, у 2019 р. серед причин смерті переважали хвороби системи кровообігу, новоутворення та зовнішні причини смерті (85,7%). Ідентичні причини є лідируючими у 2020 р., однак їх загальна частка незначно знизилася і склала 83,4% усіх випадків смерті.

У 2021 р. переважаючими причинами були хвороби системи кровообігу, COVID-19 та новоутворення, що разом склали 82,7% усіх випадків смерті. За перший місяць 2022 р. до тріади домінуючих захворювань ввійшли хвороби системи кровообігу, новоутворення та COVID-19 – 81,8% у загальній структурі [1].

Зазначимо, що протягом багатьох років в Україні лідируючою причиною смертності є серцево-судинні захворювання, серед яких переважають ішемічна хвороба серця, кардіоміопатії, цереброваскулярні захворювання (інсульт).

Висновки та перспективи подальших досліджень: Встановлено, що рівень смертності серед населення України є високим та значно переважає рівень народжуваності і характеризується негативною тенденцією до подальшого підвищення. Виявлена тенденція до зростання рівня смертності серед населення східних областей України. У структурі причин смертності переважали неінфекційні хвороби (захворювання системи кровообігу, новоутворення), зовнішні причини смерті та COVID-19.

Література:

1. Державна служба статистики України. Розділ «Демографічна та соціальна статистика», підрозділ «Населення та міграція». Online. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 25.01.2025 р.).
2. Позняк О.В., Шевчук П.Є. Демографічні перспективи України до 2060 року. *Демографія та соціальна економіка*. № 1. 2014 р. С.74.
3. Смертність та народжуваність в Україні. Опендатабот. Online. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/birth-death-2024-6> (дата звернення 10.04.2025 р.).
4. Смертність в Україні майже втричі перевищила народжуваність у 2024-му. Online. URL: <https://forbes.ua/news/smertnist-v-ukraini-mayzhe-utrichi-perevishchila-narodzhuvanist-u-2024-mu-31012025-26762> (дата звернення 10.04.2025 р.)